

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

LEISURE ACTIVITY AS A FACTOR OF STUDENTS' SELF-REALIZATION IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGH EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Автор досліджує проблему самореалізації студентів закладів вищої освіти в процесі дозвіллевої діяльності, розглядає основні складники самореалізації майбутніх фахівців та визначає умови самореалізації студентів у процесі дозвіллевої діяльності. Автор зауважує про необхідність створення дозвіллевого середовища закладу вищої освіти як найважливішого чинника соціалізації та повноцінної самореалізації студентської молоді

Ключові слова: самореалізація, діяльність, дозвілля, дозвіллева діяльність, освітнє середовище, заклад вищої освіти.

Автор исследует проблему самореализации студентов высших учебных заведений в процессе досуговой деятельности, рассматривает основные составляющие самореализации будущих специалистов и определяет условия самореализации студентов в процессе досуговой деятельности. Автор отмечает о необходимости создания досу-

говой среды высшего учебного заведения как важнейшего фактора социализации и полноценной самореализации студенческой молодежи

Ключевые слова: самореализация, деятельность, досуг, досуговая деятельность, образовательная среда, высшее учебное заведение.

The author investigates the problem of students' self-realization at the institutions of higher education in the process of leisure activities, examines the main components of self-realization of future specialists and determines the conditions for self-realization of students in the process of leisure activity. The author observes the need to create a leisure environment for a higher education institution as the most important factor in socialization and full self-realization of student youth.

Key words: self-realization, activity, leisure, leisure activity, educational environment, institution of higher education.

УДК 316.61;159.923.2

Власенко О.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Пріоритетним напрямком у сучасній освіті стає формування творчої особистості майбутнього фахівця, здатного до самореалізації в сучасних мінливих соціально-економічних умовах. Аналізуючи молодіжне середовище, спостерігаємо зростання низки негативних соціальних і психологічних явищ, зокрема, самотності, егоїзму, невпевненості у власних силах та в майбутньому, інертності, збільшення стресових ситуацій, наявності конфліктів у молодіжному середовищі тощо. Така ситуація ускладнюється ще й масовим характером вищої освіти, браком інфраструктури соціального захисту й підтримки студентської молоді, ускладнюється тим, що духовний стан студентства, самовизначення особистості, набуття самосвідомості та соціокультурної ідентичності, внутрішній світ, емоційна сфера залишаються без уваги суспільства. Тому заклад вищої освіти повинен стати осередком самореалізації молоді, в якому кожен студент зможе спроектувати свій майбутній шлях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «самореалізація» знайшло своє відображення у низці наукових праць зарубіжних та вітчизняних науковців (О. Безпалько, В. Загвязинський, І. Зимня, А. Капська, Л. Коган, А. Маслоу, О. Матюшкін, Н. Нікандров, А. Реан, Е. Рибалко, К. Роджерс, С. Рубінштейн, С. Савченко, Д. Сноу, В. Слэстонін, Е. Торай, Н. Чернуха, К. Франер та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Аналіз наукової літератури, присвяченої самореалізації особистості в освітньому середовищі закладу вищої освіти, свідчить, що дослідження, орієнтовані на підготовку майбутніх фахівців до самореалізації в процесі дозвіллевої діяльності, не розкривають повною мірою проблему.

Особливої актуальності набуває проблема дозвілля студентів закладів вищої освіти у зв'язку з необхідністю організації виховної роботи на основі сучасної ідеології виховання загалом. Для повноцінного включення майбутніх фахівців у соціальне життя, для ефективного і творчого виконання ними соціальних функцій як членів суспільства, для підготовки студентів до самореалізації, саморозвитку та самоосвіти необхідно створити систему дозвілля, спрямовану на становлення соціально-орієнтованої особистості. Сучасна криза освіти є результатом: масового відтоку талановитої молоді за кордон; дисбалансу розумного співвідношення між інтересами і потребами суспільства в освіті; формалізації навчання замість підвищення активності пізнавальної діяльності; втрати традиційних зв'язків з духовними цінностями суспільства тощо. Духовність молоді визначається рівнем розвитку духовної самосвідомості кожного громадянина, поєднує індивідуальне фізичне, психічне та соціокультурне життя молоді людини, розвиває

здатність до інтегрального усвідомлення різних аспектів власного «Я», самореалізації, самоусвідомлення та індивідуального становлення суб'єкта життєдіяльності. На основі аналізу зарубіжної та вітчизняної наукової літератури, а також досвіду освітньої та практичної діяльності закладів вищої освіти виявлено суперечності між організацією процесу навчання та необхідністю формування здатності майбутнього фахівця до самостійної та творчої діяльності.

Мета статті полягає у вивченні особливостей самореалізації студентів закладів вищої освіти в процесі організації дозвілєвої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи поняття «дозвілєва діяльність» з психолого-педагогічної точки зору, розуміємо її як таку, що проявляється в добровільній, свідомій діяльності, відображає прагнення, інтереси людини, залежить від її потреб та мотивів. Діяльність під час дозвілля в закладі вищої освіти повинна відповідати рівню духовного розвитку особистості, її сформованій системі цінностей, відображати особливості емоційно-мотиваційної сфери. Без дозвілєвої діяльності стає неможливим всебічний розвиток особистості студента та його самореалізація в різних видах соціально-культурної творчості, оскільки самореалізація в процесі дозвілєвої діяльності спрямована на формування особистісних якостей студента закладу вищої освіти.

У дослідженнях проблеми дозвілля підкреслюється важливість інтерпретації дозвілля як культури, виділяючи два аспекти культури: інструментальний (наприклад, економічні й політичні системи) та експресивний (наприклад, емоції та почуття, пошук сенсу в житті) [13, с. 172]. Сучасні концепції дозвілля можуть варіюватися залежно від домінуючих цінностей культури суспільства [12, с. 116].

Етимологія поняття «дозвілля» в перекладі з латинської та грецької мов означає в прямому значенні затримку, припинення, вільний час, бути вільним. Тому зарубіжні науковці, як правило, розглядають дозвілля як час, вільний від зобов'язань/праці [1; 10]. Дозвілля визначається як активність людини, яка обрана нею відповідно до своїх свобод, потреб та бажань [4, с. 8]. Але, незважаючи на загальноприйняте трактування поняття «дозвілля», все ж спостерігаємо дискусійні суперечливі визначення в дослідженнях зарубіжних вчених. Зокрема, дозвілля означає різні речі для різних людей, груп та культур [1; 4; 13], дозвілля – це етноцентричне поняття, характерне тільки для американських та європейських цінностей та ідей [3; 11].

Характерними особливостями дозвілєвої діяльності є наявність мотивів та потреб, інтересів та нахилів, переваг та наявних знань, умінь та навичок особистості в організації дозвілля [2; 5; 8].

Спираючись на дослідження І. Петрової [7], виділяємо наступні функції дозвілєвої діяльності в освітньому середовищі закладу вищої освіти, зокрема, рекреаційну – спрямовану на відновлення фізичних, емоційних та інтелектуальних сил людини; ціннісну – спрямовану на формування системи цінностей та ідеалів; комунікативну – спрямовану на формування комунікативних умінь та навичок; а також соціальну, яка передбачає самоідентифікацію, самореалізацію та подолання різних соціальних проблем; та пізнавально-креативну – спрямовану на самоосвіту і самовдосконалення особистості тощо.

У зарубіжній науковій літературі проблема організації дозвілєвої діяльності в закладі вищої освіти як чинника самореалізації студентів розглядається в більш широкому контексті – з точки зору впливу всієї системи позанавчальної діяльності на самореалізацію студентів. Зарубіжні науковці звертають увагу на те, що позааудиторна діяльність студентів здійснює не менший вплив на життя, ніж аудиторна діяльність [10]. Тому в закладах вищої освіти в Європі та США максимально ефективно відбувається стратегічне використання освітнього середовища закладу, що є вирішальною умовою для розвитку особистості майбутнього фахівця. А оскільки дозвілєва діяльність студентів становить значну частину позааудиторної діяльності, саме тому участь студентів у різноманітних формах дозвілля виступає важливим компонентом соціально-культурного виховання і самореалізації студентської молоді.

Самореалізація особистості вченими розглядається як потреба, як діяльність (навчальна, трудова, дозвілєва, громадська), як об'єктивний результат цієї діяльності [8]. Суть діяльнісної концепції дозвілля полягає у відновленні психічних та фізичних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного рівня, в процесі здійснення лише тих занять у вільний час, що відповідають потребам та бажанням людини і приносять їй задоволення і насолоду в процесі самої діяльності.

Дозвілєву діяльність можемо диференціювати на пізнавальну, що формує світогляд людини, та креативну, що сприяє створенню особистістю нових цінностей. Дозвілєва діяльність є поетапним структурованим процесом – від споживання, креативності до екстеріоризації, тому дозвілєву діяльність освітнього середовища закладу вищої освіти ми розглядаємо як цілеспрямовану, самоорганізовану діяльність, яка є необхідною умовою для здобуття знань, умінь та навичок для подальшої самореалізації, самоосвіти та саморозвитку. Самореалізація виступає як шлях пізнання людиною своїх індивідуальних особливостей та цілеспрямоване розкриття своїх можливостей, як прагнення особистості до переживання своїх бажань

і почуттів та прийняття відповідальності за себе та за інших людей, як процес реалізації індивідуальних можливостей та співробітництва з іншими людьми, як максимальне використання потенціалу людини у власному житті, як визначальний фактор, до якого прагнуть майбутні вчителі, оскільки він забезпечує кінцевий бажаний результат тощо. Саме привабливість результату для майбутнього фахівця надає йому мотивації в подальшій професійній та суспільній діяльності. При цьому результатом внутрішньої привабливості є виникнення самоактуалізації, поява авторитету, збільшення можливостей соціальних контактів та суспільного визнання.

К. Роджерс зауважував, що ефективність самореалізації особистості залежить від відкритості людини своєму внутрішньому досвіду. Тому головна мета освіти полягає у сприянні особистісного зростання молоді людини, відповідно, визначальними цінностями стають особистість і особистісна гідність кожної людини, свобода, вільний вибір та відповідальність. На думку вченого, головною потребою і рушійною силою розвитку людини виступає самоактуалізація, тому освітній процес повинен сприяти розкриттю внутрішніх самоактуалізуючих сил особистості, розвитку чуттєвості, мислення, моральності та волі [9].

Таким чином, організація дозвілєвої діяльності студентів в освітньому середовищі закладу забезпечує задоволення потреби особистості в багаторічній комунікації, самореалізації її особистісного потенціалу в системі суспільних відносин. Самореалізація являє собою процес реалізації індивідуального та особистісного потенціалу студента в особистісно-значущій дозвілєвій сфері, сприяє формуванню соціально орієнтованої зрілої особистості студента закладу вищої освіти, готового до перетворення навколишньої дійсності та самого себе через розвиток і задоволення освітніх, культурних потреб та інтересів, від самовизначення та самоствердження до самореалізації.

Висновки. Отже, організація дозвілля студентської молоді впливає на здатність майбутнього фахівця формувати ті знання, уміння та навички, які неможливо набути під час аудиторної роботи. Визначаючи дозвілля як діяльність, зауважуємо, що дозвілля є цілеспрямованою діяльністю, яка здійснюється за певними потребами, нахилами, інтересами, метою, яку ставить перед собою

молода людина, та результатом. Від уміння спрямовувати свою діяльність у години дозвілля на досягнення значущої мети, реалізацію своєї життєвої програми, розвиток та удосконалення своїх власних потреб і цінностей значною мірою залежить соціальне самопочуття молоді людини, її задоволення своїм вільним часом. Тому в сучасному освітньому процесі закладу вищої освіти здійснюється активний пошук механізмів самореалізації особистості майбутнього компетентного фахівця.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Brightbill C. The challenge of leisure. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall. 1960
2. Зуева С. Самореализация человека в профессиональной деятельности. Концепт деятельности: науч.-метод. электронный журнал. 2013. № 02. URL: <http://ekoncept.ru/2013/13027.htm>
3. Kaplan M. Some new international issues in leisure. *Society and Leisure*. 1999. 22. Pp. 191–193.
4. Kelly J. Freedom to be: A new sociology of leisure. New York, NY: Macmillan. 1987.
5. Максименко С. Субъектный подход в изучении профессиональной самореализации. *Психология и право*. 2011. № 1. С. 1. URL: <http://psyjournals.ru/psyandlaw/2011/n1/39330.shtml>
6. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург. Евразия, 1999. 478 с.
7. Петрова З. Свободное время – общественное достояние: роль свободного времени в повышении социальной активности личности. Москва: Сов. Россия, 1980. 125 с.
8. Рибалка В. Психология развития творческой личности. Київ. 1996. 235 с.
9. Rogers C. Freedom to learn for the 80's. Toronto. 1983. 312 p.
10. Turman J., Hendel D. Changes in students' recreation activities, satisfaction and perceived benefits following the construction of a new recreation facility. *Recreational Sports Journal*. 2004. 28 (2). Pp. 42–59.
11. Von Ah., Ebert S. Predictors of health behaviours of college students. *Journal of Advanced Nursing*. 2004. 48 (5). Pp. 463–474.
12. Chick G. Leisure and culture: Issues for an anthropology of leisure. *Leisure Sciences*. 1998. 20. Pp. 111–133.
13. Chick G., Dong E. Cultural constraints on leisure. In E.L. Jackson (Ed.), *Constraints to leisure* (pp. 169–183). State College, PA: Venture. 2005.
14. Henderson K. Expanding the meanings of leisure in a both/and world. *Society and Leisure*, 2008. 31. Pp. 15–30.